

CONTRIBUȚIA TĂȘNĂDENILOR LA REALIZAREA MARI UNIRI. CONTEXTE CULTURAL ISTORICE¹

Diana KINCES

Abstract: *(Contributions of the people from Tășnad to the achievement of the Great Union from 1918. Cultural and historical contexts) The Romanian unity, made on 1 December 1918, comes from the past, but sends us with generosity to the future. A century ago, in the grace year 1918, all the vital energies of the Romanian people were brought together to form the Great Romania. The decisions taken by the Romanian nation, through its most authorized representatives, democratically elected and reunited in Chișinău, Cernăuți and Alba Iulia, have marked forever the destiny of our nation. Romania did not reformed itself then, but it was actually found between its natural borders, bringing under the protection of the same state the majority of Romanians, for the first time in history. The moment of 1 December 1918 was not a sudden outbreak of patriotism for the Romanians in the Tășnad area, it was prepared long ago, by important events and actions that contributed to the achievement of national unity: participation in the Blaj Assembly in March 1848 (Ioan Pop Suduranu, Demetrius Coroianu jr.), the activity of Astra's XIth department in the area of Tășnad and Șimleu, which was already functioning in 1870, the memorandum movement of 1892 (priest Antoniu Băliban, lawyer Andrei Cosma, Vasile Mureșan, Augustin Ossian, Demetriu Coroianu jr etc.), the fruitful activity of the Astra department of Tășnad starting with 1907, the establishment of the Romanian bank Vulturul (Eagle) of Tășnad.*

The Romanians from the electoral circle of Tășnad gathered on November 22, 1918 and they form the Romanian National Council from Tășnad who delegate 5 members to represent the Tășnad electorate at the Romanian National Assembly in Alba Iulia. The participants from Tășnad to the Alba Iulia Grand Assembly were law delegates and substitute delegates, representatives of the Tășnad electoral circle, and representatives of the villages and of the Sălaj's teaching staff. They had the privilege of being in the middle of the events and living such an event marked not only the lives of their contemporaries but also their successors, the generations to come.

Keywords: *Great Union, 1918, Alba Iulia, Tășnad, delegates, centenary.*

Unitatea românească, înfăptuită la 1 Decembrie 1918, vine din trecut, dar ne trimite, cu multă generozitate, spre viitor. Acum un secol, în anul de grație 1918, s-au coalizat toate energiile vitale ale poporului român spre a forma România Mare, România întregită. Deciziile

¹ Lucrarea reprezintă un fragment din Diana Kinces, Anca Deaconu, Tășnad-O sută de ani în 100 de imagini, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2018.

luate de națiunea română, prin reprezentanții săi cei mai autorizați, aleși în chip democratic și reuniți la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, au marcat pentru vecie destinul poporului nostru. România nu s-a întregit atunci, ci, de fapt, s-a regăsit între frontierele sale firești, reunindu-i sub ocrotirea aceluiași stat, pentru prima oară în istorie, pe majoritatea românilor².

Acum 100 de ani, românii din toate colțurile țării înfăptuiau pași hotărâtori pentru realizarea idealului unității și libertății naționale. Cu entuziasm și inimi însuflețite de dragoste de țară, românii au venit să dea mână cu mână pentru o Românie unită.

După terminarea Primului Război Mondial, clasa politică și poporul român au reușit să valorifice contextul mișcării de eliberare a popoarelor din Europa, consfințind propria eliberare și unire, în „Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia”.

Cei care au văzut cu ochii lor înfăptuirea acestui vis de veacuri, au pierit purtând în inimi fiorul libertății, iar, pentru generațiile următoare, Unirea de la 1918 a devenit o frumoasă lecție de istorie, de ale cărei beneficii - libertatea și apărarea identității naționale a românilor și a altor etnii transilvănene - ne bucurăm, uneori fără a le aprecia.

Mișcarea culturală românească a reprezentat un factor deosebit în procesul emancipării naționale și politice a românilor transilvăneni, având un rol covârșitor de afirmare și consolidare a conștiinței politice și naționale. Apărarea culturii și limbii naționale, a învățământului și a credinței strămoșilor a fost ideea fundamentală care a străbătut întreaga mișcare culturală românească din epoca modernă.

Momentul 1 Decembrie 1918 nu a fost o izbucnire bruscă de patriotism pentru românii din zona Tășnadului, el a fost pregătit cu mult timp înainte, de evenimente importante și acțiuni care au contribuit la realizarea unității naționale: participarea la *Marea Adunare de la Blaj*, din martie 1848 (Ioan Pop Suduranu, Demetriu Coroianu jun.), *activitatea despărțământului XI al Așteii* din zona Tășnadului și a Șimleului, care funcționa deja în 1870, *mișcarea memorandistă din 1892* (preotul Antoniu Băliban, avocatul Andrei Cosma, Vasile Mureșan, Augustin Ossian, Demetriu Coroianu jun. etc.), fructuoasa activitate a *despărțământului tășnădean al Așteii începând din anul 1907*, înființarea *băncii românești Vulturul din Tășnad*³.

Întreaga evoluție a mișcării naționale românești tășnădene și-a aflat momentul culminant în toamna anului 1918, prin adeziunea și integrarea nemijlocită în organizarea, pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, în acord cu directivele și apelurile Consiliului Național Român Central. Conform acestor directive s-a început constituirea gărzilor naționale și a consiliilor naționale locale, Consiliul Național Român Central lansând în 20 noiembrie 1918 convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

Impresionantă în această privință a fost adunarea celor peste 1500 de români din cercul electoral al Tășnadului, din 22 noiembrie 1918. Cu ocazia adunării de constituire a Consiliului Național Român cercual Tășnad, s-a dat „împuternicire comitetului de aici ca să poată delega 5 membri pentru a reprezenta cercul electoral Tășnad la Marea Adunare Națională Română din Alba Iulia”⁴.

La adunarea din 22 noiembrie de la Tășnad au luat parte reprezentanții tuturor comunelor din cerc, un foarte numeros popor și aproape toți intelectualii români din cerc. Au ținut discursuri avocatul Coriolan Steer, preotul din Hotoan, Vasile Pățcașiu, protopopul din Supur, Petre Cupcea, locotenentul Ioan Matei. A fost ales consiliul executiv cercual format

² Ioan Aurel Pop, *Miracolul Marii Uniri sau "Ora astrală" a românilor*, în „Eroii Neamului”, an IX, nr. 4 (33), decembrie 2017, pp. 10-11.

³ Diana Kinces, Anca Deaconu, *Oameni ai Tășnadului*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2012, pp. 22-63.

⁴ Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2004, p. 136.

din: dr. Coriolan Steer, avocat din Tășnad - președinte, iar ca membri: Domițian Cupșa - preot din Tășnad, George Filep - proprietar din Santău, Vasile Pustai - proprietar din Săuca, Teodor Mureșan - învățător din Blaja⁵.

S-a stabilit ca pentru fiecare comună aferentă cercului Tășnad să se înființeze un consiliu național local format din: 1 președinte, 1 vicepreședinte, 1 notar și 10 - 20 de membri în funcție de numărul locuitorilor, precum și o gardă națională din ostași români care au sosit de pe front. Adunarea s-a încheiat cu mobilizatoarele cântece patriotice: „Deșteaptă-te române”, „Hora Unirii” și „La armă”⁶.

Aceste adunări de constituire a Consiliilor Naționale Române, precum și hotărârile lor au demonstrat faptul că, pornite fiind dintr-o profundă responsabilitate politică și justețe istorică au recunoscut egalitatea, drepturile celorlalte naționalități conlocuitoare din această parte a țării. Este ceea ce reiese din hotărârile adunării românilor din Craidorolț: „Că dorește pace, liniște, bunăînțelegere și frățietate cu toți concetățenii noștri de alte limbi și religii”⁷.

Delegații din sudul județului Satu Mare, pe atunci parte din județul Sălaj, s-au întrunit la Tășnad. „La 29 noiembrie 1918 - relatează Vasile Pătcașiu - am plecat la Alba Iulia. M-am dus cu căruța până la Tășnad. Acolo împreună cu ceilalți delegați, am luat trenul spre Zalău”. După cum reiese din mărturia lui Traian Sălăjan din Hotoan, care l-a însoțit pe Vasile Pătcașiu, „pe drum ne-am întâlnit cu delegații altor sate românești din județul Satu Mare și Sălaj”. La Jibou grupul delegaților din Tășnad s-au întâlnit cu cei din Baia Mare și sub conducerea octogenarului George Pop de Băsești s-au îndreptat spre Cluj. Pe vagon era scris „Marmația”; „Țara Oașului”, „Sălajul”, „Trăiască România Mare”. Drumul până la Cluj a fost triumfal, pe tot parcursul drumului intonându-se cântece patriotice⁸.

Actul Marii Uniri de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, privit din perspectivă istorică, rămâne un moment crucial, pentru că, așa cum atât de sugestiv sublinia istoricul Silviu Dragomir la un sfert de veac de la aniversarea Marii Uniri: „ideea de la Alba Iulia cuprinde tot ce a frământat o națiune în cursul veacurilor de restriște, poava adâncă a trecutului în aceeași măsură ca și credința neclintită în adevărurile luminoase ale lumii noi. O lecție politică de neasemuită valoare pentru toate timpurile ... ideile de atunci au fost comoara unei întregi generații, merindea cu care au pornit spre drumul învierii”⁹.

Participanții tășnădeni la Marea Adunare de la Alba Iulia au fost delegați de drept și delegați supleanți, reprezentanți ai cercului electoral Tășnad, reprezentanți ai satelor din cerc și ai învățătorimii sălăjene, ei având privilegiul de a fi în mijlocul evenimentelor și de trăi un eveniment care a marcat nu doar viața contemporanilor ci și pe a urmașilor lor, a noastră și a generațiilor care vor urma.

Delegați tășnădeni la Alba Iulia

Coriolan Steer s-a născut la 11 iunie 1879 în localitatea bihoreană Santăul Mare, în familia preotului greco-catolic din Beliu, Vasile Steer și Iuliana Ardelean. Ambii părinți aveau rădăcini sătmărene, tatăl său fiind originar din Sătmărel, iar mama sa era fiica preotului George Ardelean din Terebești, fiind soră cu viitorul vice - arhidiacon al Sătmarului, Coriolan Ardelean, cel care a contribuit la „povățuirea și dirigerea băiatului întrucât acesta își pierduse tata de timpuriu”¹⁰ când avea doar 14 ani, fiind pe atunci elev la Oradea. A avut o soră pe nume

⁵ *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului unitar național român. Documente. 1848-1918*, coord. Viorel Ciubotă, Bujor Dulgău, Doru Radosav, Sergiu Marinescu, București, 1989, pp. 482-484.

⁶ Viorel Ciubotă, *op.cit.*, p. 121; *Unirea*, Blaj, 1 decembrie 1918, p. 4.

⁷ Doru Radosav, *Sătmarul în anul Marii Uniri-1918*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2018, p. 77.

⁸ *Ibidem*, p. 105.

⁹ *Ibidem*, p. 109.

¹⁰ Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale, Fond *Colecția personală Ioan Ardeleanu Senior*, Ioan

Veturia, care s-a căsătorit cu preotul Iuliu Patachi - Văleanu din Vezendiu. A urmat studiile gimnaziale și primele trei clase de liceu la Liceul Premonstratens din Oradea. Cursurile ultimei clase de liceu le-a frecventat la Beiuș, la Liceul Samuil Vulcan, absolvind în anul 1897. Dintre colegi îi amintim pe dr. Victor Bolchiș și viitorii preoți greco-catolici sătmăreni: Iosif Demian senior, Ioan Aluașiu, Vasile Baști, Petru Herczeg, Pompiliu Vasile Tămaș, Victor Mărcuș. S-a bucurat în anul petrecut la Beiuș de stipendierea cu pâine din fondul „Samuil Vulcan”, acordat în calitate de orfan¹¹.

În anul 1897 a început să studieze dreptul la Academia din Oradea. Ca și student orădean, Coriolan Steer era un participant activ al cercurilor românești, implicându-se și în diferitele manifestări artistice prilejuite de anumite sărbători. Astfel el a jucat în câteva piese scrise de Iosif Vulcan: „Gărgăunii dragostei”, alături de Viora Ignat, Cornelia Marchiș, Marieta Iernea, ficele unor merituoși preoți sătmăreni¹², sau în piesa „Ploaie cu soare” interpretată cu ocazia înființării despărțământului Astrei la Beiuș, în august 1898¹³. Din păcate, datorită manifestării atitudinii sale românești, el chiar a fost eliminat din cadrul Academiei orădene¹⁴.

În anul 1899 frecventa cursurile universității din Cluj. În acei ani, sentimentul de dragoste pentru Avram Iancu, cel care simboliza lupta pentru eliberare națională, devenise predominant în rândurile tinerilor intelectuali clujeni. Pe de altă parte, ministrul de interne ungar oprise o colecție pornită printre români, în vederea ridicării unui monument dedicat „Craiului munților”. În noaptea dintre cele două veacuri istorice, 31 decembrie 1899 spre 1 ianuarie 1900, trei tineri studenți români au depus pe mormântul marelui revoluționar o cunună de lauri cu o placă lată în tricolor românesc, având inscripția „Tinerimea română, lui Avram Iancu. Dormi în pace, noi veghem”. Acești tineri erau Ioan Scurtu, George Novacovici și viitorul avocat din Tășnad, Coriolan Steer. Toți trei au fost eliminați din cadrul facultății din Cluj și condamnați, procesul prelungindu-se de-a lungul anilor, trezind în acest timp un puternic val de simpatie în rândurile românilor¹⁵.

Budapesta este cel de-al treilea oraș în care tânărul Coriolan Steer a studiat dreptul și unde și-a și susținut doctoratul, în 26 septembrie 1903. După absolvire și-a făcut stagiatura în Beiuș, în biroul avocatului Ioan Ciordaș și apoi în Arad în biroul avocatului Ștefan Cicio Pop¹⁶. La insistențele preotului George Stanciu și a primpretorului Oros Vasile, s-a stabilit la Tășnad, deschizându-și „cancelarie advocațională”¹⁷, afirmându-se ca unul dintre cei mai activi membri ai intelectualității românești implicați în emanciparea națională.

La alegerile generale din 1906 a candidat ca reprezentant al românilor din electoratul cercului Tășnad, dar la presiunile inimaginabile ale autorităților, nici unul din candidații românilor nu au reușit să fie aleși (în același an au candidat și Al. Vaida - Voievod, Constantin Lucaciu etc.).

A fost unul dintre semnatarii convocării adunării de protest împotriva legii inițiate de ministrul Appony Adalbert, prin care se încerca maghiarizarea forțată a învățământului confesional românesc. Adunarea a avut loc pe data de 19 aprilie 1907, la Șimleu Silvaniei și a reprezentat o „măreață manifestațiune națională”, prin care s-a cerut „se ni-să respectează

Ardeleanu Senior, *Schița Monografică a comunei Tășnad, județul Sălaj*, 1940, ms., p. 25.

¹¹ Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. 2, Ed. Citadela, Satu Mare, 2010, pp. 152-155.

¹² *Tribuna Poporului*, an II, Arad, 28 ianuarie 1898, nr. 19, p. 90.

¹³ *Familia*, an XXXIV, Oradea, 23 august 1898, nr. 34, p. 407.

¹⁴ DJSjAN, *Fond Colecția personală Ioan Ardeleanu Senior, loc. cit.*, p. 26.

¹⁵ *Tribuna Poporului*, an IV, Arad, 30 ianuarie, nr. 20, p. 1 și *Tribuna Poporului*, an IV, Arad, 1 februarie 1900, nr. 21, p. 3.

¹⁶ DJSjAN, *Fond Colecția personală Ioan Ardeleanu Senior, loc. cit.*, p. 26.

¹⁷ *Revașul*, an III, Cluj, 4 februarie 1905, nr. 5, p. 21.

drepturile cele mai firești ce ni-să cuvin”. La adunare a participat întreaga suflare românească din Sălaj, în frunte cu elita ei reprezentată de Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român, Alimpiu Barboloviciu, vicarul Silvaniei, Gheorghe Pop de Oarța, Victor Deleu, Ioan Suci, Andrei Cosma, Nicolae Munthiu, Vasile Pățaș, Coriolan Meseșan etc.¹⁸.

În ceea ce privește legăturile sale cu ASTRA, a fost printre cei mai activi membri. În mai 1906 i s-a propus din partea Astei să organizeze noul despărțământ Tășnad al Asociațiunii¹⁹. În 16 noiembrie 1906 s-a înființat noul despărțământ ce cuprindea 22 de localități din cercul Tășnad care până atunci aparținuseră de despărțământul sălăjean - chiorean al Astei. Avocatul Coriolan Steer a fost numit notar al despărțământului, Demetriu Coroianu președinte și George Filep casier, înscriindu-se nu mai puțin de 45 de membri²⁰.

În cadrul primei adunări generale, ținută în 14 iulie 1907 la Santău, „tânărul și destoinicul avocat din Tășnad, acest „spiritus movens” al celor mai multe acțiuni culturale de aici”²¹, a propus înființarea unei biblioteci, „fără amânare” și realizarea unui abonament la 10 exemplare din revista populară a Astei, „Țara Noastră”²². Anul următor, în 8 martie, avocatul Steer face apel la Comitetul Central al Astei pentru constituirea unei biblioteci populare la Unimăt, acolo unde urma să se țină în 1908 a doua adunare cercuală. În 27 iunie 1908 tânărul avocat este înștiințat că s-a hotărât expedierea cărților cerute pentru înființarea bibliotecii. Astfel că în 2 săptămâni de la primirea acestei adrese, pe 13 iulie 1908 Coriolan Steer primește un colet cu 132 de exemplare din cărțile editate de asociație, precum și 387 numere din revista „Țara Noastră”, pentru a fi împărțite poporului sau pentru constituirea de biblioteci populare. Ca secretar al Astei el este permanent preocupat de îmbogățirea fondului de carte²³.

Coriolan Steer a avut un rol deosebit și la constituirea Băncii „Vulturul” din Tășnad, înființată în 12 martie 1908: „Meritul principal la înființarea „Vulturului”, a acestei nouă fortărețe, chemate a fi razimul tuturor intereselor românești din acele părți mărginașe ale României îi revine d-lui Dr. Coriolan Steer”²⁴. În lista membrilor fondatori se regăsesc preoți, avocați, învățători, proprietari, dar și simpli țărani, economi cum li se spunea în limbajul epocii, țărani harnici. Astfel îi regăsim pe: Ștefan Cicio Pop, deputat dietal în acel an (surprinzător, dar viitorul om politic român, rămas orfan de mic, a fost crescut în casa unchiului său, canonicul greco-catolic Vasile Pop, fost preot în parohia Santău), Coriolan Ardelean (arhidiacon la Carei), Grigore Pop (paroh la Unimăt), Demetriu Coroian jun., (preot la Santău), Vasile Pățașiu (preot la Hotoan), Ioan Lobonțiu (paroh la Sărăuad), Vasile Sfura (preot la Blaja), Vasile Hoblea (preot la Cig), Patriciu Lobonțiu (preot la Silvaș), Paul Nodiș (capelan la Silvaș), Vasile Mureșan, George Filep, Ioan Truțașiu, învățătorii Grigore Rus (Tășnad) și Teodor Mureșan (Blaja), proprietarii George Pop de Băsești, Vasile Pustai (Săuca), George Molnar (Tășnad), Ioan Filip (Santău), George Pop, Vasile Plosca etc.

Coriolan Steer a fost și un binefăcător și susținător al bisericii românești, el fiind unul dintre cei care au opus rezistență anexării parohiei în anul 1914 la dieceza de Hajdudorog. În anul 1922 s-a făcut iconostasul și a fost sfințită biserica, C. Steer numărându-se printre

¹⁸ *Gazeta de Duminecă*, nr. 14, 14 aprilie 1907, p. 1; *Gazeta de Duminecă*, nr. 15, 21 aprilie 1907, pp. 1-3.

¹⁹ *Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, nr. 3, mai-iunie 1906, p. 56.

²⁰ *Tribuna*, an X, Arad, 11 noiembrie 1906, nr. 210, pp. 4-5.

²¹ Viorel Ciubotă, Ioan Viman, Adela Dobrescu, Maria Lobonț Pușcaș, *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român în nord-vestul României. Documente (1862 - 1947)*, Ed. Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011, pp. 111-112.

²² *Ibidem*, p. 108.

²³ *Ibidem*, p. 129.

²⁴ *Revista economică*, an X, Sibiu, 2 august 1908, nr. 31, pp. 311-312.

donatorii cei mai însemnați²⁵.

Dar cel mai important act din viața și activitatea avocatului tășnădean îl reprezintă contribuția sa la realizarea marelui act al unirii de la 1 Decembrie 1918. Astfel, la 22 noiembrie 1918, în sediul băncii Vulturul din Tășnad a avut loc constituirea Comitetului Național Român Tășnad, un mare rol în pregătirea adunării avându-l Coriolan Steer, pr. Domițian Cupșa, George Filip și Vasile Mocan din Santău, Virgil Băliban din Unimăt și Ioan Matei din Supuru de Jos. Ales ca și delegat de drept, Coriolan Steer a reprezentat cercul electoral Tășnad la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

După Adunarea de la Alba Iulia au urmat zile grele pentru avocatul Coriolan Steer. Comitetul Național Român Tășnad a fost silit să se dizolve din cauza maltratărilor soldaților secui. Astfel, secretarul Comitetului, învățătorul Teodor Mureșan, raporta Comitetului Național Român Oradea, în 19 februarie 1919, că „președintele, dr. Coriolan Steer, a fost silit a să refugia de la Adunarea de la Alba Iulia, părăsind totul”²⁶.

După liniștirea apelor Coriolan Steer a fost ales în unanimitate senator la alegerile din noiembrie 1919, fiind de altfel și singurul candidat al cercului Tășnad. În aprilie 1920 este ales în comitetul electoral al Partidului Național Român²⁷, ca deputat al circumscripției Tășnad²⁸.

În urma unor supărări, în anul 1922 s-a îmbolnăvit, trecând la cele veșnice în anul 1924. În cinstea acestui mare om, la 30 noiembrie 2000 i-a fost dezvelit bustul realizat de Radu Ciobanu și amplasat în parcul din centrul orașului. Personalitatea sa marcantă a rămas pentru generațiile de atunci și de azi, un adevărat exemplu de dragoste de neam și țară, de perseverență și încredere în forța biruitoare a dreptății.

Teodor Mureșan s-a născut în 12 martie 1881 la Dobric (Bistrița Năsăud), într-o familie ortodoxă de țărani cu stare mijlocie. A făcut școala primară la Lăpuș, iar gimnaziul la școala grănicerească din Năsăud, pregătindu-se apoi pentru meseria de dascăl la preparandia din Deva, unde a și obținut diploma de capacitate în anul 1903.

A fost învățător în comuna Rogoz, Gârboul Dejului, Chieuști, iar din toamna anului 1905 la Eriu – Sâncrai, aici impresionându-l în mod deosebit relatările bătrânilor referitoare la faptele mărețe ale lui Vasile Lucaciu, pe când era preot în satul lor²⁹.

În anul 1906 s-a căsătorit cu Elena Lobonțiu, fiica preotului greco - catolic din Silvaș, Patriciu Lobonțiu, un adevărat susținător al românismului în acest colț de țară.

În toamna aceluiași an, Teodor Mureșan a obținut postul de cantor - învățător la Blaja, fiind pentru locuitorii satului un învățător model, un adevărat conducător și luminător al oamenilor.

Unul dintre cei mai activi membri ai Astrei, fiind membru pe viață al Asociației începând cu anul 1912, învățătorul Mureșan a fost prezent la jubileul de 50 de ani al „Asociațiunii” sărbătorit în anul 1911 la Blaj, aici întâlnindu-l și îmbrățișându-l cu efuziune pe Aurel Vlaicu „cel dintâiu sburător român”.

A activat în Partidul Național Român din Ardeal și în cadrul Reuniunii învățătorilor Români Sălăjeni, ca secretar și apoi ca președinte al filialei Sărauad, remarcându-se prin implicarea deosebită în buna organizare a învățătorimii sălăjene.

A fost delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia, atât ca reprezentant al învățătorimii

²⁵ Claudiu Constantin Maier, *Monografia parohiei Tășnad. Lucrare de licență*, Oradea, 2004, p. 76.

²⁶ *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului unitar național român. Documente. 1848-1918*, București, 1989, p. 522.

²⁷ *Românul*, an IX, Arad, 30 aprilie 1920, nr. 91, p. 2.

²⁸ *Românul*, an IX, Arad, 8 iunie 1920, nr. 118, p. 3.

²⁹ Ioan Ardeleanu Senior, *Din trecutul dascălimii sălăjene: Teodor Mureșan*, în „Școala Noastră”, Zalău, an XVII, 1939, nr. 2-3, p. 58.

sălăjene cât și ca membru al Consiliului Național Român Tășnad, având și misiunea de a organiza garda națională românească din Tășnad. A fost ales membru în Marele Sfat Național, alături de Coriolan Steer și George Filep.

Reîntors de la Alba Iulia a fost urmărit constant de către bandele de bolșevici, aceștia chiar atentând la viața lui, dascălul fiind nevoit să se refugieze la Oradea, în ianuarie 1919³⁰. În aprilie 1919, după ce armata română a eliberat și zona Tășnadului, Teodor Mureșan s-a întors la Blaja, păstrându-și totuși catedra de istorie și geografie de la școala civilă de stat din Orăștie, pe care a ocupat-o din 11 martie 1919 și până la sfârșitul anului școlar. În vara anului 1929 a urmat cursul de profesori de la Universitate din Cluj. În 10 octombrie 1919 a fost numit profesor la școala normală din Zalău, dar nu a ocupat postul deoarece a participat la lucrările Marelui Sfat Național.

În noiembrie 1919 a fost ales deputat al partidului național pentru circumscripția Crasna, fiind reales și în iunie 1920 pentru aceeași circumscripție³¹. În legislația din 1920 a fost membru în comisia bugetară.

La 4 septembrie 1920 și-a luat capacitatea în istorie și geografie la Universitatea din Cluj, fiind numit profesor și director al școlii civile mixte din Carei.

În urma unui teribil accident s-a stins din viață la 12 iunie 1921, fiind înmormântat la Tășnad³².

Demetriu Coroianu jun. s-a născut în anul 1842, fiind nepot de frate al vicarului foraneu de la Șimleu. A făcut studiile la Beiuș și Gherla fiind hirotonit în anul 1869 ca preot la Silvaș, slujind și în filiile Cean și Valea Morii. A fost căsătorit cu Iulia Baști, fiica preotului din Ghirolț. Din anul 1875 și până la sfârșitul vieții a slujit la Santău, fiind și protopop al Tășnadului³³. La Santău, împreună cu credincioșii a construit o biserică de piatră impunătoare, pe care a sfințit-o în prezența a 6-7 mii de oameni, în 11 august 1901³⁴.

S-a implicat cu toată ființa sa în viața culturală și politică românească din zonă, fiind membru în Dieta de la Cluj și numărându-se printre cei 300 de memorandiști plecați la Viena în 1892. Din anul 1870 a fost membru al despărțământului XI al Astreii din zona Tășnadului și a Șimleului³⁵. În 1907 a fost ales președinte al noului înființat despărțământ tășnadean al Astreii, fiind membru pe viață al asociației, militând îndeosebi pentru înființarea de biblioteci sătești³⁶.

A sprijinit viața economică din zona Tășnadului, fiind implicat în organizarea și înființarea băncii Vulturul din Tășnad³⁷.

În noiembrie 1918 a contribuit la organizarea Consiliului Național Român cercual Tășnad, fiind delegat de drept la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. În 16 februarie 1919 a fost închis timp de o lună la Tășnad și apoi Debrecen și Szeged, unde a fost "maltrat în modul cel mai barbar", alături de ceilalți participanți din Santău, la Marea Adunare de la Alba Iulia.

Demetriu Coroianu a fost înzestrat cu virtuți în a conduce și a lucra cu oamenii. A condus o parohie pe care a ridicat-o la rang de protopopiat, a edificat o școală corespunzătoare cerințelor didactice și igienice, o casă pentru învățător, o casă parohială și o biserică în centrul satului.

S-a stins din viață la vârsta de 81 de ani, în 8 ianuarie 1924.

³⁰ *Lupta românilor din județul Satu Mare ...*, p. 522.

³¹ *Românul*, an IX, Arad, 8 iunie 1920, nr. 118, p. 3.

³² Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. 3, Ed. Citadela, Satu Mare, 2010, pp. 219-227.

³³ *Ibidem*, p. 188.

³⁴ *Unirea*, an XI, Blaj, august 1901, nr. 36, p. 290-292.

³⁵ *Lupta românilor din județul Satu Mare ...*, p. 181.

³⁶ *Ibidem*, pp. 329-331.

³⁷ *Ibidem*, p. 342.

Domițian Cupșa s-a născut în 23 iulie 1865 la Husmezău, Sălaj. A absolvit facultatea de Teologie din Gherla. A fost hirotonit în anul 1895, iar din 17 martie 1896 a slujit în parohia Porț cu filia Ip, Sălaj, până în anul 1914. Din 1914 a fost numit paroh la Tășnad, iar din februarie 1924 protopop al Tășnadului, în același timp fiind și profesor de religie în cadrul școlii primare din localitate. A fost căsătorit cu Iuliana Ana, fiica preotului Patriciu Lobonțiu, având 4 copii, rămânând văduv încă din 1908³⁸.

A deținut funcția de director executiv al Băncii Vulturul din Tășnad, în această calitate contribuind efectiv la sprijinirea evoluției economice a orașului.

A fost delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, fiind vicepreședinte al Consiliului Național Român cercual Tășnad³⁹.

În urma evenimentelor cauzate de trupele de secui aflate la Tășnad și în toată zona, la 22 ianuarie 1919 s-a refugiat împreună cu familia sa, reușind să se întoarcă abia după eliberarea din aprilie 1919⁴⁰.

Ca protopop al Tășnadului, D. Cupșa avea în subordinea sa 21 de localități, pe care le-a administrat cu multă înțelepciune și pricepere, reușind să sprijine construirea sau renovarea unor biserici din protopopiat și să contribuie la evoluția spirituală și culturală a românilor.

S-a stins din viață în anul 1934.

George Filep s-a născut în anul 1871, provenind dintr-o familie înstărită, cu adânci baze intelectuale și culturale românești. Mare proprietar din Santău ce deținea aproximativ 300 ha de teren, membru al Astei Tășnad, a fost numit în prima adunare constituantă din 16 noiembrie 1906 și casier al despărțământului Tășnad.⁴¹ Filantrop, curator al bisericii din Santău, a contribuit substanțial la edificarea bisericii din satul său. S-a implicat activ în tot ceea ce însemna afirmare și evoluție românească, sprijinind activitatea băncii Vulturul din Tășnad, făcând parte din prima direcțiune a băncii Vulturul, alături de Andrei Cosma, directorul băncii Sylvania din Șimleu Silvaniei, dr. Coriolan Steer, dr. Ștefan Cicio Pop etc. În anul 1913 a înființat împreună cu Coriolan Steer o fabrică de cărămidă care producea suficient material necesar Tășnadului și localităților din jur⁴².

În noiembrie 1918 a fost ales ca delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și în fruntea Consiliului Național Român Tășnad, apoi la 1 Decembrie fiind ales membru în Marele Sfat Național.

În duminica de 16 februarie 1919 a fost arestat împreună cu Demetriu Coroianu, Iosif Cosmuța și Gheorghe Molnar, fiind duși în lanțuri la Tășnad, bătuti în mod barbar și înfomețați, iar după trei zile transportați la Debrecen, cu cătușe la mâini și lanțuri la picioare. Din Debrecen au fost duși în închisoarea din Szeged, fiind eliberați abia după mijlocul lunii martie⁴³.

În aprilie 1919, când armata română a ajuns la Zalău, G. Filep „a încărcat o căruță cu alimente și butoaie cu vin și țuică pentru soldații care eliberau Ardealul ... s-a întors în Santău având butoaiele pline cu steaguri românești”⁴⁴. În noiembrie 1919 a fost ales în fruntea Gărzii Naționale din zona Tășnad, formată din 42 membri⁴⁵.

³⁸ Arhivele Naționale ale României, Serviciul Cluj, Fond *Episcopia greco-catolică de Cluj- Gherla*, dosar nr. 1588/1924.

³⁹ Muzeul Județean Satu Mare, doc. nr. 7197c.

⁴⁰ *Lupta românilor din județul Satu Mare ...*, p. 522.

⁴¹ *Tribuna*, an X, Arad, 11/24 nov. 1906, nr. 210, p. 4.

⁴² *Revista economică*, nr. 52, 23 decembrie 1923, p.26.

⁴³ Vasile Pop, *Santău. Vatră creștină pe rugul istoriei*, Brașov, 2013, pp. 22-23.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 122.

A murit în refugiu în anul 1944.

Vasile Mocan a trăit în perioada 1880 – 1945, fiind un econom, proprietar de pământ din Santău, provenind dintr-o familie tradițională de primari.

În noiembrie 1918 a fost ales ca și delegat supleant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

După cel de-al Doilea Război Mondial, s-a refugiat cu familia la Sibiu.

Vasile Pustai s-a născut în 27 martie 1875 în localitatea Săuca unde a și urmat cursurile școlii primare. El a fost un mare proprietar de teren din Săuca ce s-a implicat profund în lupta națională a românilor de pe aceste meleaguri. Încă de la înființarea noului despărțământ în anul 1906, a fost membru al Astrei Tășnad, fiind unul din cei trei susținători, proprietari de pământ ai înființării în anul 1908 a băncii Vulturul din Tășnad. În 9 martie 1918 în cadrul adunării generale a băncii Vulturul a fost ales ca membru în direcțiunea băncii, ocupându-se de partea contabilă a instituției.⁴⁶

În calitatea de jude comunal în Săuca, a sprijinit dezvoltarea economică și culturală a sătenilor săi și a finanțat cu importante sume de bani organizarea diferitelor activități. A fost curator prim casier la biserica din Săuca⁴⁷. Pentru construirea bisericii din Săuca, sfințită în 10 septembrie 1911, a donat o sumă considerabilă și anterior a reușit să intermedieze cumpărarea terenului necesar pentru construirea bisericii. Tot pentru biserică a ridicat împreună cu Traian Sabo din Tășnad o cruce frumoasă în cimitirul bisericii.⁴⁸

În toamna anului 1918 a participat activ la acțiunile de constituire a consiliilor și gărzilor naționale române din zona Tășnadului, fiind ales în adunarea din 22 noiembrie de la Tășnad, membru al Comitetului executiv al Consiliului Național Român cercual Tășnad. A participat ca delegat al cercului Tășnad la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

În perioada interbelică a fost pentru mai mulți ani primar la Tășnad⁴⁹, s-a implicat în activitatea Asociației Greco – Catolicilor români. A contribuit financiar la construirea iconostasului din biserica din Tășnad, sfințită în anul 1922.

A decedat la 21 noiembrie 1953 în Sibiu.

Gheorghe Silaghi s-a născut în 19 ianuarie 1887 în localitatea Silvaș. A urmat 7 clase primare, remarcându-se ca un agronom important din satul său. În anul 1905, ca primar a sprijinit împreună cu preotul Patriciu Lobonțiu, curatorul Supuran Ioan și credinciosul Pop Gavril construirea unei biserici de zid în locul celei de lemn. Vreme de un anși jumătate, în perioada 1906 – 1907 a fost și învățător în Silvaș, școala confesională rămânând fără dascăl în urma plecării lui Costea Ioan. Salariul primit l-a donat pentru construirea școlii, care a fost ridicată în anul 1907⁵⁰.

În noiembrie 1918 este ales ca membru supleant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia⁵¹.

În anul 1922 a fost ales în comitetul școlar al localității Silvaș, alături de preotul și învățătorul din sat.

A decedat în 29 ianuarie 1960 în Silvaș.

⁴⁶ *Revista economică*, Sibiu, an XX, nr. 14, 6 aprilie 1918, p. 179.

⁴⁷ *Românul*, an I, Arad, nr. 161, duminică 24 iulie 1911, p. 7.

⁴⁸ *Gazeta Transilvaniei*, LXXIV, Brașov, nr. 198, 10 sept. 1911, p. 3.

⁴⁹ DJSJAN, *Fond Colecția personală Ioan Ardeleanu Senior*, loc. cit., p. 20.

⁵⁰ Școala Noastră, an V, Zalău, 1 – 15 februarie 1928, nr. 3-4, p. 103.

⁵¹ Muzeul Județean Satu Mare, doc. nr. 7180c.

Alți delegați din Silvaș la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia:

Vasile Ciobanu

Ioan Ileaș.

Ioan Virgiliu Băliban s-a născut în anul 1899 la Unimăt, tatăl său, Antoniu Băliban (1867-1947), fiind o mare personalitate a vieții politice și culturale transilvănene, multă vreme chiar secretar particular al lui George Pop de Băsești.

Student la teologie greco – catolică la Gherla, în toamna anului 1918 contribuie la pregătirea adunării din 22 noiembrie de la Tășnad, desfășurată în sediul băncii Vulturul și este ales ca delegat din partea localității Unimăt, la Marea Adunare de la Alba Iulia⁵².

După anul 1918 a predat teologie la Cluj și a activat în cadrul episcopiei de Cluj - Gherla având în responsabilitatea sa librăria diecezană și participând la misiunile din dieceza episcopatului. În perioada interbelică făcea adesea vizite canonice în toate satele din părțile tășnădene, unde susținea prelegeri pentru popor. În 1926 susține la Tășnad, Craidorolț, Sărăuad etc. meditațiuni pentru clerici și predici pentru credincioși acestea fiind ”neprețuite reculegeri sufletești prin care se sanează moralul zdruncinat după război”⁵³.

În 1938 îl regăsim alături de episcopul Iuliu Hossu, ca și vicar al Gherlei participând în 6 noiembrie la sfințirea bisericii din Gherla⁵⁴. În anii următori este prezent în cadrul comunității din Gherla, oficiind slujbe împreună cu episcopul sau cu diferiți preoți⁵⁵.

S-a stins din viață în anul 1974.

Ioan Matei s-a născut în Sătmărel (probabil) în anul 1888, în familia învățătorului Gheorghe Matei și a Irmei, fiica învățătorului Mihai Mărcuș din Mădăras. A absolvit Preparandia la Oradea în anul școlar 1905/1906. În anul 1909 era cantor-învățător la Supuru de Jos⁵⁶. În anul 1924 era învățător în Ghirolț fiind unul dintre cei care au contribuit la construirea unui cămin pentru băieții de învățători la Zalău⁵⁷.

În noiembrie 1918 a fost unul dintre organizatorii adunării ”secției cercuale Tășnad a Consiliului Național Românesc Sălăgian” fiind ales ca și delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia⁵⁸.

În perioada interbelică a fost un colaborator al revistei sălăjene *Școala Noastră*, unde a scris articole bine documentate despre situația învățătorilor, despre sărăcia existentă înainte de război, dar și despre situația de după război⁵⁹. Ajuns pe meleagurile natale a fost revizor școlar al județului Satu Mare și director de școală în Satu Mare până la moartea sa în 13 noiembrie 1935⁶⁰.

Diana Kinces

Muzeul Județean Satu Mare

Satu Mare, Ro

dianasabou@yahoo.com

⁵² Viorel Ciubotă, *op. cit.*, pp. 120, 353.

⁵³ *Curierul creștin*, an XI, Gherla, 1-15 aprilie 1926, nr. 7-8, p. 61.

⁵⁴ *Renașterea*, an XVI, Cluj, 13 noiembrie 1938, nr. 46, p. 3.

⁵⁵ *Curierul creștin*, an XXI, 1939, Cluj, 15 iunie, nr. 12, p. 79.

⁵⁶ Viorel Ciubotă, Viorel Câmpean, Mihaela Sălceanu, *De la Gidani la Sătmărel. Contribuții monografice*, Satu Mare, 2017, p. 11.

⁵⁷ *Școala Noastră*, an I, Zalău, 15 noiembrie 1924, nr. 14, p. 276.

⁵⁸ Viorel Ciubotă, *op. cit.*, p. 120.

⁵⁹ *Școala Noastră*, an I, Zalău, 15 aprilie 1924, nr. 1-2, p. 33.

⁶⁰ *Școala noastră*, Zalău, an XII, nr. 10, dec. 1935, p. 497.